

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

Harcok a Vág és Komárom környékén 1849 nyarán

Körömi Bence*

*Történelem szakos MA-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Rezümé

A Vág-mentén 1849 nyarán végrehajtott sikertelen ellentámadási kísérleteknek köszönhetően a kezdeményezés Haynau és a cs. kir. hadsereg kezébe került. A főhadparancsnok sikeres támadást indított Győrnél 1849. június 27-én, amelynek következménye a július 2-iki komáromi csata lett. Eközben a kormány, a győri vereség hatására újabb összpontosítást dolgozott ki, a helyét pedig Komárom helyett Szegednél jelölték ki. Görgei Artúr elfogadta ugyan a tervet, de egy tévedésnek köszönhetően Kossuth és a kormány úgy hitte, ellenszegült a parancsnak, emiatt leváltották. A tiszteknek köszönhetően megmaradhatott azonban a Komáromnál lévő erők élén. A július 2-iki csatában Görgei komoly fejsérülést szenvedett, amely miatt nem mindig tudott dönteni. A döntésképtelen Görgei helyett ekkor Klapka vitte a főparancsnoki teendőket. Vezetésével július 11-én újabb csatára került sor Komáromnál, amely a magyar fél vereségével zárult. Július 13-án a kivonulásra jelölt hadtestek megkezdték a levonulást.

A tavaszi hadjárat óriási sikert hozott a magyar haderőnek: többször, nyílt csatában győzedelmeskedtek a cs. kir. erők felett. Buda vára 1849. május 21-én magyar kezekbe került, az ország nagy része a kormány fennhatósága alá tartozott. Azonban a háborút még nem nyerte meg a honvédség. Az osztrák erők élére pedig Haynau került, emellett a levegőben lógott az orosz intervenció lába is. Hogy az eseményeket átlássuk, foglalkoznunk kell az orosz intervenció kérdésével is.

Az orosz intervenció

Ausztria az 1833-as münchengräzti szerződés értelmében a birodalmat fenyegető veszély esetén számíthatott az orosz cár segítségére,¹ az osztrák kormányzat azonban elsősorban

¹ A szerződés szerint ugyanis Ausztria, Oroszország – és Poroszország – megerősíteni kívánták a konzervatív rendszert, valamint mindhárom fél elismerte, hogy „minden független uralkodónak joga van belső zavargások esetén, bármelyik más független uralkodót segítségül hívnia.” – Vadász 2001, 17.

presztízisokból ezt hosszú ideig nem akarta igénybe venni. 1849 márciusára nyilvánvalóvá vált, hogy a Habsburg vezetés egyedül nem lesz képes levérni a magyar ellenállást, így egyre többen vetették fel a segítségkérés lehetőségét főként a tavaszi hadjárat magyar sikerei miatt. Az orosz beavatkozást előkészítő tárgyalások március végén kezdődtek el, a hivatalos segítségkérés pedig április 21-én történt meg. A bécsi kormányzat néhány tízezer főnyi, osztrák parancsnokság alá kerülő orosz segéderő küldését kérte, „I. Miklós azonban úgy vélte, olyan erős hadsereggel kell fellépnie, amely önmagában is képes eltiporni a forradalmat”.² Ennek következtében a cár egy 200 000 fős hadsereget küldött „testvéröccse” megsegítésére, s további 80 000 katonát helyezettett készülségbe. Ez összesen kb. az orosz hadsereg létszámának egynegyede volt.³ A két uralkodó végül 1849. május. 21-én – Buda visszavételének napján – állapodott meg véglegesen az orosz beavatkozásról Varsóban.⁴ Eszerint Panyutyin altábornagy⁵ hadosztálya osztrák parancsnokság alá került, míg az orosz működési területen tevékenykedő osztrák csapatok orosz parancsnokság alá tartoztak. Megállapodtak abban is, hogy Oroszország nem tart igényt hadiköltségei megtérítésére, fegyverrel és lőszerrel maga látja el csapatait, Ausztriának csupán a csapatok élelemmel való látásáról kell gondoskodnia. A magyar felkelés leverése után az intervenció sereg elhagyja az ország területét, Erdélyben és Galíciában azonban császári kérésre maradhatnak csapatok. A hadműveleteket június 17-én kellett megindítani.⁶

Haditervek, erőviszonyok

Már Buda visszavétele előtt Klapka György honvéd tábornok Debrecenbe utazott, hogy ott helyettesítse Görgeyt a hadügyminiszteri teendők ellátásában. Az ő feladata lett az is, hogy a vár visszavétele utáni időre kidolgozza a magyar haderő működési tervét, amelyet 1849. május 20-án fogadott el a minisztertanács. A terv szerint a hadműveletek bázisa Komárom lett, a főhadsereget azonban tétlenségre kárhoztatta, miközben Perczel a Délvidéken és Bem Erdélyben rengeteg feladatot kapott. (A terv részleteire nem térnek ki, hiszen abban Görgey hadteste nem kaptak érdemi feladatot.) Klapka elképzelésével Görgey nem értett egyet, kivéve azt a kitétel, hogy Komáromnak kell a hadműveleti bázisnak lennie. Mivel időközben Görgey

² Hermann 2001, 315.

³ Hermann 2011, 36–37.

⁴ Hermann 2009, 350.

⁵ Fjodor Szergejevics Panyutyin altábornagy, a 9. kombinált gyaloghadosztály parancsnoka – Katona 1988, 900.

⁶ Pusztaszeri 1984, 437–438.

értesült az orosz csapatok várható támadásáról, maga is a támadást sürgette a Duna bal partján, megakadályozandó az osztrák és orosz csapatok egyesülését.⁷

A császári és cári hadvezetés terve kb. a következő volt: a Paszkievics és Rüdiger⁸ vezette orosz főerők két oszlopba rendeződve nyomulnak be Magyarországra, ezek Eperjesnél egyesülnek, s Miskolcon keresztül Pest felé törnek előre. A Haynau tábornagy által vezetett cs. kir. hadsereg pedig a Duna mentén indul a fővárosok felé, ahol a két ellenséges erő felveheti egymással a kapcsolatot.⁹

A magyar főhadsereg összesen 53 zászlóaljjal, 78 huszárszázaddal és 198 löveggel rendelkezett, vele szemben Haynau 186 zászlóaljjal, 78 lovasszázaddal és 738 löveggel gazdálkodhatott. A magyar zászlóaljok létszáma egyébként is kisebb volt, így tehát az ellenség körülbelül három magyar hadtestnyi túlerővel rendelkezett.¹⁰ Problémát jelentett az is, hogy Görgey – ellentétben a tavaszi hadjáratnál – most nem tudta személyesen irányítani a hadműveleteket, de a Központi Hadműveleti Iroda¹¹ sem tudott „rugalmasan reagálni” a felmerülő problémákra, hiszen a főhadsereg arcvonala hosszú volt, „a bányavárosoktól a Vág mentén lefelé Komáromig, illetve a Csallóközön és a Rába-vonal mentén Marcaltőig terjedt.”¹² Mindezek mellett a hadtestek élén komoly személyi változások mentek végbe: Az I. hadtest vezető Klapka György vezérőrnagy helyére Nagysándor József vezérőrnagy¹³ került. A II. hadtest élén Alulich Lajost Asbóth Lajos ezredes¹⁴ váltotta. A III. hadtest Damjanich János helyett megkapta Knézić Károly tábornokot¹⁵. A VII. hadtestnél pedig Gáspár András Poeltenberg Ernő ezredes váltotta, aki igen jól teljesítette az addig reá bízott feladatokat.¹⁶

A főhadsereg Vág-menti áttörési kísérletei

A támadás megkezdését Görgey Artúr 1849. június 16-ra rendelte el. A fővezér a hadműveletek megindulásának időpontját a lábbelik és az egyenruhák állapotával indokolta. Elmondása

⁷ Hermann 1998, 233.

⁸ Friedrich Wilhelm von Rüdiger báró, lovassági tábornok, a III. hadtest parancsnoka. – Katona 1988. 903.

⁹ Hermann 2001, 317.

¹⁰ Pethő 2006, 207.

¹¹ Az intézményt 1849 május végén hozta létre a fővezér, Bayer József vezérkari főnök vezetésével. Ennek központja előbb Esztergomban, majd Tatán volt. Feladata a hadműveletek koordinációja volt. – Hermann 1998 236.

¹² Hermann 2004, 279.

¹³ Április végétől ideiglenesen, május 2-től tábornoki rangban az I. hadtest parancsnoka. – Bona 1987, 250.

¹⁴ Május végétől a II. hadtest parancsnoka. – Bona 1987, 93.

¹⁵ Április 30-tól ideiglenesen, május 7 (1)-től tábornoki rangban a 3. hadtest parancsnoka. – Bona 1987, 204.

¹⁶ Hermann 2004, 278–279.

szerint az egyenruhák már Komáromba érkezésükkor (mielőtt Buda felé vették volna az irányt) is „szánalmas” állapotban voltak, a bakancsok hasonlóképp. Ezeket pedig nem tudták pótolni, mivel „*a hadseregnek dolgozó csizmadiáknak és szabóknak a reménybeli diadalmenetet már május végén meg kellett kezdeniük Debrecenből Pestre, ezáltal a jóemberek munkája hosszú időre megszakadt, ennek pedig az lett a következménye, hogy a hadsereg ruházata olyan szánandó állapotban maradt, hogy képtelen volt megfelelni azoknak az erőpróbáknak, amelyeket a kezdődő támadó hadjárat megkövetelt.*”¹⁷ Mindemellett hivatkozik a tavaszi hadjáratban a hadsereg által elszenvedett érzékeny veszteségekre, illetve arra, hogy a veszteségek pótlására kiképzett 10-12000 újoncot is be akarta várni.¹⁸ A fővezér és Bayer József vezérkari főnök¹⁹ a Duna északi partját, a Vág folyó mentét szemelték ki az áttörés végrehajtására. A terep itt tagolt volt, az előrenyomulás nehézségekbe ütközhetett, de az ellenség sem tudta kihasználni már említett számbeli fölényét.

A haditerv bonyolult volt, amely igényelte volna a hadtestek közötti szoros együttműködést.²⁰ A támadást az Asbóth Lajos által vezetett II. hadtestnek kellett kezdenie. A hadtest egy részének át kellett kelnie a Kis-Dunán Aszódpusztá mellett, és a cs. kir. csapatokat a Fekete-víz és a Vág közti területen északi irányban visszaszorítani, ezzel fedezve a III. hadtest negyedi átkelését.²¹ Ezt Asbóth sikerrel végrehajtotta, elfoglalta Királyrévet és Zsigárdot – a két települést megszálló cs. kir. csapatok pedig Peredre szorultak vissza. Az osztrák csapatok erősítéseket kaptak, s a nap végére Asbóth kénytelen volt visszavonulni régi állásaiba. Az ütközet alatt Knézić „*Farkasddal és Negyeddel szemközt*” állt, és nem mozdult, annak ellenére sem, hogy „alparancsnokai kérve kérték” tőle a menetparancs kiadását, ő azt visszautasította, „*és kijelentette, hogy erre tüzetes parancsot nem kapott.*”²² Ugyanezen a napon Nagysándor I. hadtestének Sempténél kellett megindulnia, hogy magára vonja az ellenség figyelmét és megakadályozza az osztrák jobbszárny megerősítését. „*A feladat megoldása közben Nagysándor tábornok négy ágyút veszített tizenkét fontos ütegeből.*”²³ A június 16-i sikertelen támadás egyetlen pozitív következménnyel mégis járt: a II. hadtest egy egysége sikeresen hidat vert Negyednél, és azt a vereség után is tartotta.²⁴

¹⁷ Görgey 1988, 149–150.

¹⁸ Görgey 1988, 150; Hermann 2001. 317.

¹⁹ Április 17 (1)-től ezredes, a feldunai hadsereg vezérkari főnöke. – Bona 1987, 100.

²⁰ Hermann 1998, 239.

²¹ Görgey 1988, 153.

²² Görgey 1988, 154.

²³ Görgey 1988, 153–154.

²⁴ Hermann 2001, 326.

A kudarcról értesülve Görgey elhatározta, hogy megismétli a támadást, de ezúttal személyesen vezeti az akciót. A terv szerint a II. hadtestnek át kellett kelnie Kis-Dunán, és Királyrév, valamint Zsigárd felé előretörni; a hadtest Negyednél és Farkasdnál álló részeinek szintén Zsigárd felé kellett indulnia. A III. hadtestnek követnie kellett Asbóthét. Az I. hadtest feladata pedig tüntető jellegű támadás indítása Sempte és a Vág vele határos szakaszán; ha a körülmények alkalmasak, valódi támadás indítására is parancsot kapott. A VII. hadtest egy portyázó különítményének Galgóc ellen kellett tüntetnie. Klapka tábornok pedig a VIII. hadtest egy részével fedeznie kellett a II. hadtest hátrálási útvonalát: neki a Vásárútnál lévő ellenséges erőkkel szemben kellett felállnia.²⁵ Érdemleges változtatás tehát nem történt.²⁶ A június 20-i támadás meglepte az ellenséget, „mert Görgey Királyrév - Szered vonalában, az ellenséges túlsúly ellenére, helyi magyar túlerőt hozott össze”.²⁷ Az első nap Görgey személyes vezérletével magyar sikert hozott. A II. hadtest Királyrévnél és Zsigárdnál megütközött Wohlgemuth²⁸ hadtestével, és azt Alsószélyre és Peredre vetette vissza.²⁹ Ezután Görgey lovasrohamot rendelt el az osztrák jobbszárny ellen, amelynek következtében az ellenség Alsószélyre vonult vissza. Knézić újfent késett, ám a fővezér parancsára ezúttal elindult. Görgey ezután Pered irányába vágatott, ahol Asbóth rohamra küldött zászlóaljai megfutottak – tetézvén a bajt, Asbóth egy még messzebb lévő állásban akarta elhelyezni – s csak a legkeményebb eszközökkel lehetett őket ismét támadásra bírni.³⁰ Nagy nehézségek árán azonban sikerült elfoglalni Peredet. Knézić csak nagy idővesztés árán ért a csataterre, de akkor sem az egész hadtesttel, mivel a III. hadtest egy részét Séllye felé irányította, hogy ott keljenek át a Vágon.³¹ Nagysándortól csak egy erőtlén tüntetésre futotta Sempte ellen, majd visszavonult eredeti állásaiba. Mindezek közben Klapka „Nyárasdnál vereséget szenvedett, s kénytelen volt visszavonulni a puszta-aszódi és a gútai híd fedezésére.”³² Görgey haragra gerjedt, ennek okai a félsikerben és Knézić késlekedésében keresendők. E harag miatt leváltotta a II. és III. hadtestek parancsnokait, még 20-án. Asbóth helyét Kászonyi József ezredes vette át, Knézić helyére pedig Leiningen-Westerburg Károly ezredes került.

²⁵ Görgey 1988, 160–161.

²⁶ Hermann 2004, 281.

²⁷ Pethő 2006 209.

²⁸ Ludwig von Wohlgemuth báró, a cs. kir. altábornagy, az osztrák IV. hadtest parancsnoka. – Katona 1988, 911.

²⁹ Pethő 2006, 209.

³⁰ Görgey 1988, 162.

³¹ Pethő 2006, 209; Görgey 1988, 160–168.

³² Hermann 2004, 281.

Haynau a Duna jobb partján készült támadásra, és a második magyar támadás erőteljes visszaverése elfedte ezt a szándékát. Ugyanezért két hadtestet, valamint a Panyutyin által vezetett orosz hadosztályt is a magyar erők ellen rendelte.³³

Görgey először folytatni akarta a támadást, de 20-án este értesült a másnapra várható osztrák-orosz támadásról, így kénytelen volt változtatni tervein. Így a II. és III. hadtest feladata az ellenséges támadás visszaverése lett, Klapkának biztosítania kellett a puszta-aszódi hidat, Nagysándornak pedig ki kellett erőszakolnia az áttörést, oldalba és hátba támadva az ellenséget. Poeltenberg VII. hadtestének pedig meg kellett akadályoznia, hogy a csallóközi osztrák csapatok erősítést kapjanak.³⁴ Görgey egyébként is elhatározta, hogy a június 21-i csatát elvállalja, mivel attól tartott, hogy elveszíti a hadsereg belé vetett bizalmát, ha harc nélkül feladja a június 20-án birtokukba került területeket. Remélte, hogy Nagysándor „erélyes” támadásai valamilyen pozitív következménnyel járnak rájuk (a II. és III. hadtestre) nézve, ugyanakkor információt akart szerezni az orosz beavatkozás jellegéről és egyúttal megcáfolni az orosz hadsereget lebecsülő híreszteléseket.³⁵ „A július 21-én vívott küzdelem Görgey részéről nem volt egyéb, mint harc az időnyerésért.”³⁶ A balszárnyat Királyrévre vonta vissza, még a csata megkezdése előtt, így az ellenség nem karolhatta azt át a Dudvág felől. Szintén emiatt indított lovasrohamot Pered és Királyrév között Alsószély irányába. A roham eredményét akkor nem láthatta, mivel jelentés érkezett Görgeyhez, miszerint Királyrévet az osztrákok elfoglalták, így rögtön arra vette az irányt. Királyrév visszafoglalását személyesen készítette elő. Mikor meggyőződött róla, hogy a támadás rendben lezajlik, visszasietett Peredre, ahol a II. hadtest visszavonulása fogadta. Ekkor megparancsolta Leiningennek, hogy vonuljon Pered és Zsigárd közé (tehát adja fel Peredet), ott foglaljon el újabb állásokat, és várja meg, míg Királyrévet vissza nem foglalják. Ha az megtörténik, újra megkezdheti a támadást. Közben megtudta, hogy a Királyrév visszavételére indított támadás elakadt, így újfent odasietett.³⁷ Az ott lévő négy zászlóaljnak alig egyharmada volt bevethető állapotban: a legénység az ott lévő magas búzatáblákat kihasználva „elsomfordált”. Görgey rohamoszlopokat szervezett, de hogy ezek számát megnövelje, „hajtóvadászatot” indított az elrejtőzött katonák után. A falut déli, délnyugati és nyugati irányból indított oszlopokkal sikerült elfoglalni. Görgey folytatni akarta a támadást, Leiningennek el is küldte a parancsot, Kászonyi pedig már készülődött az ellenséges

³³ Hermann 2004, 281.

³⁴ Hermann 2004, 281–282.

³⁵ Görgey 1988, 171–172.

³⁶ Pethő 2006, 210.

³⁷ Pethő 2006, 211.

jobbszárny elleni támadásra, mikor megkapta Leiningen jelentését: az ellenség három oldalról bekerítette, így kénytelen feladni zsigárdi állásait, és azonnal Farkasd felé vonul vissza.³⁸ Az ellenséges túlerő tehát végül győzött. Szerencsésnek mondható azonban, hogy a Klapka vezette VIII. hadtest kevés aktivitása ellenére megvédte a hadsereg hátrálási útvonalát. Görgey elrendelte a visszavonulást, a III. hadtest Negyednél, az I. Pusztá-Aszódnál, végül Gutánál kelt át.³⁹

A két kudarc megrendítette a harci morált, ráadásul Haynau azon szándéka, hogy a támadást a Duna jobb partján indítja meg, szintén rejtve maradt a magyar felderítés elégtelensége miatt. „*A magyar fél még nem vesztette el a hadászati kezdeményezést, s a cs. kir. hadsereg sem szerezte azt meg. Kérdéses volt, hogy melyik hadsereg lesz képes előbb olyan támadásra, amely a másik felet kényszerhelyzetbe hozza.*”⁴⁰

Az összpontosítás: Komáromból Szeged

Az orosz csapatok 1849. június.15-én, valamint 17-19. között lépték át a magyar határt. Az észak-magyarországi csapatok élére ekkor került József Wysocki vezérőrnagy, aki a túlerő miatt „*az egyetlen lehetséges taktikát alkalmazta az orosz áradattal szemben: időről időre megállította csapatait, s ezzel az orosz fővezért csapatai szétbontakoztatására kényszerítette, így lassította az előrenyomulását.*”⁴¹ Bár az utóvéd-ütközetekben sorra vereséget szenvedett, az intervenció seregnek mégis két hétbe telt, mire elérték az Alföld északi részét. A kolera is kínozza az intervenció sereget. A járvány, valamint élelmezési nehézségek miatt Paszkievics megállította az előrenyomulást, és egy hadtestet a Tiszántúlra küldött, élelemszerzésre. Emellett egy hadosztály megszállta a bányavárosokat, de Paszkievics maga egészen július 8-ig Miskolcon maradt, s csak a hónap közepén kezdett hadműveletekbe.⁴² Görgey az első jelentést az orosz betörésről június 21-22. éjjelén kapta kézhez.⁴³ Ő azonban tájékozódni akart az ország többi hadseregének helyzetéről is, azok jelentése pedig a fővárosokba érkezett, így Görgeynek Budára kellett sietnie, annál is inkább, mert a jelentések megtekintése mellett feltett szándéka volt, hogy Kossuthot meggyőzze: ha a hírek igazak, akkor a végső harcot a Duna jobb partján kell megvívni. A fővezér és hadügyminiszter június 24-én ért Budára. Június 26-án vette kézhez

³⁸ Görgey 1988, 179–180.

³⁹ Hermann 2004, 282.

⁴⁰ Hermann 2004, 282–283.

⁴¹ Hermann 2001, 330.

⁴² Hermann 2001, 331–332.

⁴³ Görgey 1988, 186.

Wysocki jelentését az oroszokkal való első összecsapásokról, valamint hírét vette, hogy Erdélybe is betörték a szövetséges csapatok. *„Magyarországot most már csak egy dolog menthette meg: a szövetséges csapatok legyőzése!”* – vélte Görgey, valamint, hogy *„Magyarország fönnállása már csak hetekre terjedhetett.”*⁴⁴ Kossuth is aznap (június 26.) estére hívta össze a minisztertanácsot.⁴⁵ Ez volt az utolsó minisztertanács, amelyen Görgey, mint hadügyminiszter vett részt.⁴⁶ Az első teendő az Észak-Magyarországról és Erdélyből érkezett jelentések megvitatása volt. Azután Kossuth azt a kérdést, hogy mi legyen a kormánnyal, Görgeynek „szegezte”.⁴⁷ A hadügyminiszter a következőket javasolta: Az orosz veszedelem mértékét ismertessék a néppel már most, nehogy *„mostani idő előtti diadalmámoreában érje a leigáztatás szörnyű végzete.”* A kormány nyilvánítsa magát „mozgónak”, és csatlakozzon a főhadserghez, hogy *„ezzel együtt álljék, vagy bukjék Magyarorszáგért”*. A kormány ismerje el, hogy az ország egyedül mindkét szövetséges haderőt megverni képtelen, és koncentráljanak Ausztriára, az oroszokat csak lassítsák, de békés módszerekkel (*„alkudozással”*); minden haderőt vonjanak össze a Duna jobb partján az Ausztria elleni végső csapásra. Ha az alkudozás nem járna sikerrel, engedjék az oroszoknak, hogy megszállják az ország részeit. *„Ha Magyarországnak el kell buknia az orosz és osztrák hadsereg egyesült támadásai alatt, végül is egészen mindegy, melyiknek esik áldozatul a kettő közül”,* de, hogy melyiket éri az utolsó, elkeseredett csapás magyar részről, az már nem. Magyarország tehát mérjen *„csapást csapásra egyedül Ausztria ellen, ameddig ezt az oroszok távoli volta még megengedi”,* hiszen az ország alkotmányát Ausztria, és nem Oroszország támadta meg.⁴⁸

Az összpontosítás helye Komárom lett volna, ez pedig rendkívül jó tervnek ígérkezett, hiszen Komárom a Habsburg Birodalom egyik legjobb erődje volt. Ráadásul, amíg a magyar főssereg ott tartózkodott, a cs. kir. sereg sem mozdulhatott onnan, mivel akkor a magyar haderő könnyedén megindulhatott volna Bécs felé.⁴⁹

Görgey 27-én már Tatán tartózkodott, s ekkor vette hírét a Győr térségében készülő osztrák támadásnak.⁵⁰ Haynau ugyanis már 18-án elhatározta, hogy a Duna jobb partján mér döntő csapást a magyar haderőre.⁵¹ Habár az osztrák – orosz haditerv a bal parti előretörést

⁴⁴ Görgey 1988, 186–189.

⁴⁵ Hermann 2009, 379.

⁴⁶ Pusztaszeri 1984, 480–481; Görgey 1988, 189.

⁴⁷ Pusztaszeri 1984, 481.

⁴⁸ Görgey 1988, 189–190.

⁴⁹ Hermann 2001, 337.

⁵⁰ Görgey 1988, 193–194.

⁵¹ Hermann 2001, 337.

irányozta elő, Haynau az orosz késlekedés miatt szánta el magát saját terve véghezvitelében. Itt jobban ki tudta használni túlerejét, könnyebben és gyorsabban elérhette a fővárosokat, valamint felvehette a kapcsolatot a déli osztrák erőkkel is. Az átkelést a cs. kir. hadsereg 19-én kezdte meg, s 26-án már megkezdhatték támadást.⁵² Ezt az akciót Haynau 60 000 emberrel és 290 ágyúval indította meg. A támadás megkezdéseként a cs. kir. haderő Tétnél (Győrtől délre) átkelt a Rábán, és sikeresen elvágta a Kmety-hadosztályt Győrtől. Görgey tehát kénytelen volt újfent latba vetnie „saját személyi súlyát is.”⁵³ *„A győri csata lényegében nem volt egyéb, mint Pöltenberg tizenkétezer főnyi hadtestének a hatszoros osztrák túlerő által való kimanőverezése, ami annál könnyebben történhetett meg, mert a győri védőállás déli része, Kmety elszorítása következtében, már június 27-én fedetlenné vált.”*⁵⁴ Görgey június 28-án reggel érkezett Győrbe, és azonnal tájékoztatást kért. Megtudta, hogy Poeltenberg kiküldött egy hadosztályt Ménfő felé, hogy fedezze a balszárnyat. Ezt megtudván rögtön odasietett. A hadosztály már Szabadhegy felé hátrált, mikor ő odaért, így megparancsolta Poeltenbergnek, hogy vezesse embereit a komáromi úton az ún. Galamb-csárda mögé, mivel ez a visszavonulás veszélyeztette Poeltenberg vonalait.⁵⁵ Miközben ezt Poeltenberg végrehajtotta, Görgey maga a balszárnyat Hecsepusztára vezette. Ezután két oszlopba szervezte a visszavonulást Gönyűig, Ács felé. Időközben megérkezett Klapka tábornok is, aki a balszárnyat végül Gyórszentmártonon keresztül Szentjánospusztára, Poeltenberg pedig a jobbszárnyat Gönyűre vezette. Görgey a lovassággal és egy üteggel fedezte az erők visszavonulását.⁵⁶ A cs. kir. erők vesztesége ezen a napon majdnem háromszáz fő volt.⁵⁷

A Haynau által felvonultatott túlerőből Görgey arra következtetett, hogy addig, amíg az összpontosítás a Duna jobb partján végbe nem megy, minden döntő ütközet előtt ki kell térni, és a komáromi elsáncolt táborba vonulni.⁵⁸ Június 29-én íródott levelében kéri Kossuthot, hogy a kormány egyesüljön Bessel, valamint a többi seregekkel a Tisza mögött, őt és a főhadsereget pedig „hagyja magára” három államférfivel, akiknek megvan a joguk a hadseregnek szükséges „utalványokat” nyomtatni. Ha ebbe a kormány nem egyezik bele, úgy Görgey mást nem tud ajánlani, csak *„Komáromot, s általában a kormányra nézve semmi más elhatározást, mint az*

⁵² Hermann 2001, 337–339.

⁵³ Pethő 2006, 217.

⁵⁴ Pethő 2006, 217.

⁵⁵ Görgey 1988, 197.

⁵⁶ Görgey 1988, 197.

⁵⁷ Pusztaszeri 1984, 485.

⁵⁸ Pusztaszeri 1984, 485.

*életalálrai harcot.*⁵⁹ Bayer ezredes, vezérkari főnök is értesítette Kossuthot még aznap este, s írta, hogy szerinte a cs. kir. erők hamar elfoglalhatják a fővárosokat.⁶⁰ Ezt Kossuth egyelőre nem tartotta súlyosnak, és azt válaszolta, hogy a kormány a hadsereggel együtt hagyja majd el Pestet.⁶¹ A fordulat Görgey és Ludvigh János kormánybiztos 29-i levelei következtében állt be, valamint azért, mert hír érkezett, hogy az orosz hadsereg már Nyíregyházánál áll. Ezeken kívül Wysocki is közölte: az orosz túlerő miatt nem mer megütközni, de Harsánynál tartja magát.

Ezen hírek miatt Kossuth minisztertanácsot hívott össze, meghívva a fővárosokban lévő, szolgálaton kívüli, vagy békebeosztáson lévő tábornokokat is. Görgey nem volt jelen. A minisztertanácsban új haditervet fogadtak el, feladva a komáromi összpontosítás tervét. A terv szerint Bem, Görgey, és Wysocki csapatait Szegedre rendelik, Kmety hadosztályát pedig a Délvidékre indították. A haditervet Henrik Dembinski állította össze. Mivel Görgey nem volt jelen, a tervezetet egy háromfős küldöttség vitte Komáromba június 30-án.⁶² Csány László, Aulich Lajos és Kiss Ernő voltak a küldöttség tagjai, akik szóban adták elő a főtábornoknak a határozatot. Görgey bízott Csányban és Aulichban, akiknek sikerült rávennie, hogy elálljon a komáromi összpontosítástól, és engedelmeskedjen a kormány rendelkezésének. A főhadsereg helyzete – Görgey leírása alapján – 1849. július.1-én a következő volt: a II., III., és VII. hadtestek a Komárom előtti elsáncolt táborban az I. hadtest Érsekújvárnál és a Nyitra mentén, a VII. hadtest portyázó különítménye Verebélyen és Nyitrán állt, Görgey Ármin portyázó különítménye pedig aznap indult vissza Komárom felé. Az elhelyezkedés miatt a levonulás július 3. előtt nem kezdődhetett meg.⁶³ Sajnos azonban egy félreértés történt. Görgey még június 30-án, a küldöttség érkezése előtt írt egy levelet, amiben leírja, hogy ő maga továbbra is Komáromnál összpontosítana minden erőt „*Bem-, Vetter- és Kazinczyn kívül*”.⁶⁴ Majd a küldöttség távozása után ismét üzent Kossuthnak, melyben leírja, hogy bár ez meggyőződése ellen való, engedelmeskedik a június 29-i minisztertanács döntésének.⁶⁵ A levelek azonban elkeveredtek, és nem megírásuk sorrendjében érkeztek Kossuthhoz (így tehát azt kapta meg

⁵⁹ Görgei jelentése Kossuthnak Győr elvesztéséről, a Komárom környéki és tiszántúli összpontosításról – In.: Kossuth és Görgei levelezése 434.

⁶⁰ Bayer József ezredes, a Központi Hadműveleti Iroda vezetője jelentése Kossuth Lajoshoz Győr elvesztéséről és a tervezett hadmozdulatokról – In.: Kossuth és Görgei levelezése 432–433.

⁶¹ Kossuth levele Bayer József ezredeshez a hadsereg összpontosításának szükségességéről – In.: Kossuth és Görgei levelezése 433–434.

⁶² Hermann 2001. 344.

⁶³ Görgey 1988, 205–206.

⁶⁴ Görgei levele Kossuthhoz: visszautasítja szemrehányásait, s kijelenti, hogy továbbra is Komáromnál szándékozik összevonni csapatait – In.: Kossuth és Görgei levelezése 437–438.

⁶⁵ Görgei jelentése Kossuthnak: engedelmeskedik a szegedi összpontosításról szóló parancsnak – In.: Kossuth és Görgei levelezése 438–440.

először, amelyikben továbbra is a komáromi összpontosítás tervét hangoztatta), aki nem nézte az iktatószámokat, ezért úgy hitte, hogy Görgey ellenáll a döntésnek, így őt leváltotta a főhadserg éléről. Görgey helyére Mészáros Lázár altábornagyot nevezte ki.⁶⁶ A szegedi összpontosítás a lehető legrosszabb döntés volt: az oda-utat a csapatok nagy részének gyalog kellett megtennie, amivel kitették őket a szövetséges csapatok támadásainak. Szeged védelme problémás volt, hiszen a sáncrendszer még nem készült el, s 1849 nyarán végig nagyon meleg volt, így a folyók sem jelentettek leküzdhetetlen akadályt az ellenség számára.⁶⁷

Harcok Komárom környékén

Miközben a magyar vezetésben ezek a változások mentek végbe, Haynau tábornagy július 2-ára általános támadást rendelt el. Az osztrák fővezér célja az volt, hogy a magyarokat az elsáncolt tábor előtt döntő csatára kényszerítse – ha ez nem sikerül, úgy elvágja a jobb parti visszavonulás útját.⁶⁸ Azonban az elsáncolt tábor nem állt szándékában megtámadni, inkább be akarta zárni a honvédsereget oda, s egy hadtestet hátrahagyva a zömmel Buda felé nyomul.⁶⁹ A magyar védelem helyzete ekkor a következő volt: a VIII. hadtest négy zászlóalja a Monostoron lévő 1; 2; 3. számú védműveket és az azok előtti földsáncokat szállta meg. Poeltenberg VII. hadteste a 4; 5; 6; és 7. számú védműveket, a III. hadtest, Leiningennel az élen a 8; 9; 10. számú védműveket, a hídfőerődöt és a folyó partján lejjebb fekvő Ószönyt szállta meg. Kászonyi II. hadteste képezte a tartalékot, így az a tábor belsejében helyezkedett el.⁷⁰ Az osztrák támadás kora reggel indult meg, Görgey csak a Monostorról hallatszódo ágyútűzből értesült a csata kezdetéről. Összetalálkozott Klapkával, akivel megállapodott, hogy Klapka a III. hadtest sávjába siet, ott veszi át az irányítást, míg Görgey közepen és a jobbszárnyon (a VII. hadtest és a komáromi várőrség sávjában) fog tevékenykedni⁷¹. A csata Leiningen hadtestének balszárnyán, Ószöny térségében kezdődött, ahol a III. hadtest lovassága több támadást is intézett Benedek Lajos dandárja ellen, de minduntalan visszaverték őket. Eközben a szélsőjobbszárnyon Schlik egy dandára elszigetelten előretört a Monostor felé. Ezt észrevéve Poeltenberg a VIII. és VII. hadtestek 4-4 zászlóaljával ellentámadást indított – ám az osztrákok

⁶⁶ Hermann 1998, 248.

⁶⁷ Hermann 2001, 344.

⁶⁸ Görgey 1885,.

⁶⁹ Hermann 2004, 298.

⁷⁰ Görgey 1988, 207.

⁷¹ Görgey 1988, 207–208.

ezt sikeresen visszaverték. Ekkorra jelent meg a csatatéren a fővezér.⁷² Rögtön a Monostor felé indult. Útja közben megfigyelte, hogy az osztrákok Harkálypuszta előtt, és a Concó, valamint a Duna-menti „*parti erdőnek ismert déli nyúlványa előtt is, tetemes erőket bontakoztat*”.⁷³ Továbbá a tény, hogy az ellenség egyidejűleg több felől is előrenyomul a tábor felé, Görgey arra a következtetésre jutott, hogy védelembe kell helyezkedni, s úgy bevárni a támadást. „*De a Monostorhoz érve látnom kellett, hogy távollétem alatt itt, amint védekezési rendszabályaink bizonyították, az enyémmel ellentétes harcászati elképzelések váltak uralkodóvá.*”- írja.⁷⁴ Azt látta ugyanis, hogy a Poeltenberg által kiküldött 8 zászlóalj teljesen fedezetlenül, tüzérségi támogatás nélkül áll a szőlők és az ácsi út között – az ellenség pedig lövi őket, a zászlóaljak pedig „*sokat szenvednek, a szőlőkben lévők pedig (szélső jobbszárnyunk) már meg is hátráltak.*”⁷⁵ A fővezér először megpróbálta őket szóval megállítani, s az osztrákokéhoz hasonló „legénykedésre” bírni őket. Lehetetlen volt őket megállítani, így a főparancsnok a legkeményebb eszközhöz, a kartácshoz akart nyúlni. Mivel azonban testvérét vélte felfedezni a megrohanók között, először el akart állni tervétől, de végül egy másik zászlóaljjal is beléjük lövetett. Ettől futásuk irányt változtatott, s egy huszárszázad visszakergette őket az előretolt sáncok felé.⁷⁶ Végül sikerült rendezni a megfutamodott zászlóaljakat. Ezután Görgey elhatározta, hogy visszaserzi az elővédműveket. Két zászlóalj kapott parancsot a támadásra, amelyek teljesítették a kapott feladatot.⁷⁷ Ezután a fővezér gyorsan magához ragadta a kezdeményezést, s megtámadta az osztrák balszárnyat, s azt először kiűzte az ácsi erdőből, majd egészen a Concó mögé vetette azt vissza.⁷⁸ Ekkor Schlik⁷⁹ segítséget kért a Panyutyin-hadosztálytól, amely rögtön meg is indult. Közben Poeltenberg megpróbálta elvágni a visszavonuló császáriak útját, de a beérkező orosz csapatok láttán felhagyott ezen szándékával – amit jól is tett, mert az éppen Harkálypuszta felé induló Simbschen-lovasdandár már Poeltenberget vághatta volna el. Az orosz tüzérek is löni kezdték a huszárokat, akik az ellenséges tűz miatt, saját lovasütegük fedezete alatt visszavonultak. Panyutyin felállította csapatait, közben további osztrák csapatok érkeztek Görgey jobbszárnya ellen, aki arra a következtetésre jutott, hogy Klapka hamarosan megindíthatja rohamát Ószőny ellen. Hogy az

⁷² Pethő 2006, 224.

⁷³ Görgey 1988, 208–209.

⁷⁴ Görgey 1988, 209.

⁷⁵ Görgey 1988, 210.

⁷⁶ Görgey 1988, 212–214.

⁷⁷ Hermann 2004, 299.

⁷⁸ Pethő 2006, 225–226.

⁷⁹ Franz Schlick von Bassano und Weisskirchen gróf, cs. kir. altábornagy, az osztrák I. hadtest parancsnoka. – Katona 1988, 904.

ellenséget minél tovább lekösse, elhatározta, hogy hadának összevont lovasságával és két lovasüteggel Harkálypuszta felé rohamot indít. E rohamban három hadtest kb. 24 lovasszázada vett részt, mintegy 3000 huszár.⁸⁰ Görgey személyesen vezette a rohamot. A fővezér lehagyta huszárjait, s hamarosan észrevette, hogy ulánusok jönnek feléjük, akiket azonban sajátjai nem láthattak. Poeltenbergnek szólni nem tudott, lovasat küldeni nem volt ideje. El kellett érnie, hogy huszárjai irányt változtassanak, kalapjával kezdett integetni. Ekkor erős ütést érzett. Tudta, hogy megsebesült. Mivel sebkötözésre nem volt idő, kalapját szorította a sebre. A huszárok rohamra indultak, Görgey pedig bekötöztette sebeit – ám, mire ez a művelet sikerült, a roham megtört, a huszárok visszafelé nyargaltak. Néhányan ugyan megpróbálták megállítani őket, egy-egy csoport újra rohamra is indult, de a többiek visszavonulása őket is meghátrálásra készítette.⁸¹ A fővezér arra a következtetésre jutott, hogy az ellenség erőket von el a jobbszárnyáról, így a Klapka által vezetett balszárny sikerrel visszavívhatja Ószőnyt. Ezért Görgey utasította Poeltenberget még egy roham indítására, de mivel észlelte, hogy az ellenséges lovasság is visszavonul, végül nem hajtották végre. A főtábornok további támadások végrehajtását szükségtelennek ítélte, s a jobbszárny csapatait a sáncok mögé rendelte vissza.⁸²

Délután 4-5 között a III. hadtest csapatai, 3 roham után visszafoglalták Ószőnyt az ellenségtől. A küzdelem este 8 órára ért véget, Görgey ereje is eddig tartott. Sérülése⁸³ igen súlyos volt (egy gránátszilánk az agyvelejéig felhasította koponyáját), aminek következtében elájult, s legközelebb július 4-én tért magához.⁸⁴ *„A siker imponáló volt. A kb. 32 000 főnyi, 129 löveggel rendelkező magyar sereg visszaverte Haynau 168 löveggel rendelkező, kb. 45 000 katonájának támadását.”*⁸⁵

Július 2-án érkezett Komáromba Mészáros Lázár altábornagy futára, aki Görgey leváltását és Mészáros kinevezéséről szóló kormányrendeletet hozta.⁸⁶ Klapka, mint rangidős tiszt, átvette az ügyek irányítását a sebesült Görgeytől, meg akarta őrizni a hadsereg egységét, ezért július 4-re tiszti gyűlést hívott össze a 8. számú erődhez.⁸⁷ Itt ismertette velük az összpontosítás tervét, valamint Görgey leváltását. A tisztek azonban elérték, hogy határozat készüljön arról, hogy Görgeyt legalább a komáromi erők élén hagyják meg. A határozatot

⁸⁰ Hermann 2004, 299.

⁸¹ Görgey 1988, 221–223.

⁸² Hermann 2004, 300.

⁸³ Görgey István részletesen ír a sebesülésről. Szerinte 7 különböző „petyka” jelent meg a sebesülés eredetéről. Ezek között szerepel az is, hogy Görgey saját magát vágta meg. – Görgey 1885, 38–40.

⁸⁴ Hermann 2004, 299–300.

⁸⁵ Hermann 2001, 350.

⁸⁶ Hermann 2001, 351.

⁸⁷ Pusztaszeri 1984, 517.

Klapka és Nagysándor vitte a fővárosokba.⁸⁸ A határozatban nem emelnek kifogást Mészáros Lázár ellen, de kijelentik, hogy minden bizalmuk Görgeyben van, aki nehéz időkben osztozott az emberek sorsában.⁸⁹ Július 5-én tért vissza a tiszti küldöttség, amely egy levelet hozott a fővezérnek: szabadon választhatott, hogy vagy a hadügyminiszterségről, vagy a fővezérségről köszön le. Mivel a tisztek belé hatalmas bizodalmat tápláltak, így Görgey a hadügyminiszterségről való lemondás mellett döntött.⁹⁰ Július 6-án haditanácsot tartottak Komáromban, amelyen Görgey is részt vett. Az ő javaslatára tüzték ki az áttörés napját július 9-ére. Klapka azonban egy Kossuthtól kapott levél hatására 7-én az I. hadtestet elindította Pest felé – mire Görgey lemondott, de tisztjeinek kérésére ezt végül visszavonta.⁹¹ Görgey Klapka Györgyöt kérte fel a támadásra, aki elvállalta a feladatot. Ugyanekkor minden tiszttel egyenként megígértette, hogy győzelem, vagy kudarc esetén is megpróbálják a déli összpontosítást.⁹² A hadtestparancsnokok elérték az I. hadtest visszahívását, s hogy mégis támadjanak 9-én – de Klapka, hogy elaltassa az ellenség figyelmét, végül nem 9-én, hanem 11-én támadott. A terv szerint a három elvonulásra kijelölt hadtest (I., III., VII.), valamint a Komáromban maradó két hadtest (II., VIII.) mozgósítható részével megtámadja a félkörben elhelyezkedő cs. kir. seregeket, s visszaszerzi a Concó partját Nagyigmándig⁹³. Ezután a maradásra kijelölt hadtestek harcolva visszavonultak volna a táborba. Ekkorra az I. hadtest is beérkezett, így a számarányok a magyar félnek kedveztek, mivel Haynau saját III. hadtestét ekkorra a fővárosok felé tolta el. A VII. hadtest a magyar jobbszárnyon többször is megpróbálta áttörni az ácsi erdő felől a cs. kir. vonalakat, de minduntalan sikertelenül zárultak kísérletei. Mivel Nagysándor I. hadteste, illetve a középhadat és a jobbszárnyat összekötő lovasság nem mutatott túlzott aktivitást, sem Leiningen, aki Nagyigmánd felé támadott, sem pedig Poeltenberg nem tudtak áttörni, így a magyar sereg délután 5 óra tájban kénytelen volt az elsáncolt táborba visszahúzódni.⁹⁴ *„Nem maradt más hátra, mint az elvonulás Szeged felé, a Duna balpartján. A csatát követő napon július 12-én indult el az elővéd, Görgey Ármin dandára, ezt követték az éj folyamán Nagysándor, Leiningen és Pöltenberg hadtestei”,* s a három hadtest elindult Vác felé.⁹⁵

⁸⁸ Puzsaszéri 1984, 513–518.

⁸⁹ A feldunai hadsereg memoranduma Kossuth Lajos kormányzóhoz: hagyják meg Görgeit a hadsereg élén. Komárom, 1849. július 4. – In: Kossuth és Görgei levelezése 448–449.

⁹⁰ Görgey 1988, 227–228.

⁹¹ Hermann 2001, 351.

⁹² Puzsaszéri 1984, 526–527.

⁹³ Görgey 1988, 256; Hermann 2001, 351–352.

⁹⁴ Hermann 2001, 351–352.

⁹⁵ Pethő 2006, 233.

FORRÁSOK:

Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. II. kötet. Európa Könyvkiadó, Bp; 1988.

Görgey István: 1848-1849-ből. III. kötet. Bp; 1885-1888.

Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése, 1848-1849. (Szerk.: Hermann Róbert). Osiris Kiadó, Bp; 2001.

IRODALOM:

1848-1849 A forradalom és szabadságharc képes története. (Szerk.: Hermann Róbert). Tóth Könyvkereskedés, 2009.

Az 1849-es cári intervenció Magyarországon (Szerk.: Vadász Sándor). Korona Kiadó, Bp; 2001.

Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-1849. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp; 1987

Hermann Róbert: 1848-1849 A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, 2001.

Hermann Róbert: Az orosz intervenció – In: Rubicon 2011/5

Hermann Róbert: A nyári hadjárat. In.: A szabadságharc katonai története – Pákozdtól Világosig 1848-1849. (Szerk.: Bona Gábor) Zrínyi Kiadó, 1998.231 – 271. p.

Pethő Sándor: Görgey Artur. Attraktor könyvkiadó, Máriabesenyő-Gödöllő, 2006.

Pusztaszeri László: Görgey Artúr a szabadságharcban. Magvető Könyvkiadó, Bp; 1984.

Combats around the Vág and Komárom in the summer of 1849

Bence Körömi

Due to unsuccessful counterattack attempts on the Vág in the summer of 1849, the initiative was conducted by Haynau and Cs. kir. army. The commander-in-chief successfully attacked Győr on June 27, 1849, resulting in a battle of 2 July in Komárom. Meanwhile, as a result of the defeat of Győr, the government developed another focus, and its place was assigned to Szeged instead of Komárom. Artúr Görgei accepted the plan, but thanks to a mistake, Kossuth and the government believed he was offended by the order, so he was replaced. However, thanks to the officers, he could remain at the head of the forces in Komárom. In the July 2 battle, Görgei suffered a serious head injury, which was why he was not always able to make a decision. Instead of decisive Görgei, Klapka then took over as Chief Commander. Under his leadership on 11 July, another battle took place in Komárom, which ended with the defeat of the Hungarian side. On July 13th, the withdrawal corpses began to withdraw.